

RICHARD MÜLLER-FREIENFELS, *Allgemeine Sozial- und Kulturpsychologie* (Psihologie generală a societății și culturii). Leipzig, J.A. Barth, 1930, in 8 mare, XII + 292 pag.

Extras din Anton Golopenția, *Opere complete, vol. I. Sociologie.*

București: Editura Enciclopedică, 2002

Vezi, la sfârșitul documentului, adnotarea din același volum, semnată de Sanda Golopenția.

Gândirea germană e remarcabil de unitară pe tărâmul științelor sociale: sociologia propriu-zisă, ale cărei începuturi se delimitează de obicei prin data apariției scrierii principale a lui Tönnies: *Gemeinschaft und Gesellschaft* (1887), nu poate fi câtuși de puțin izolată de așa-numita sociologie enciclopedică (v. Wiese), născută din reluarea de către Kant, după pilda dată de Rousseau, a tezelor teoreticienilor dreptului natural. E firesc astfel ca nota dominantă a sociologiei moderne germane să fie dată aproape exclusiv de filozofia istoriei. Viața socială e privită mai ales în devenirea ei: se conturează formațiunile corespunzătoare etapelor deosebite ale acestui proces. Aceasta e preocuparea urmașilor lui Kant: Fichte, Krause, Ahrens, Adam Müller, dar și cea a gânditorilor care au plecat de la opoziția lui Herder: Hegel, L. v. Stein, Marx, Lazarus, Wundt. Studiul relațiilor constante dinăuntrul acestor formațiuni se impune târziu, doar după 1890, prin Simmel, reprezentant genial al poziției sugerate încă în 1807 de către Herbart (*Allgemeine praktische Philosophie*), care încercase o descriere a relațiilor dintre formațiunile sociale pe baza analizei formale a raporturilor psihice dintre componenții lor. Simmel înfăptuiește ceea ce reluarea Schaffle-ană a problematicei herbartiene și apărarea ei de către G. A. Lindner împotriva hegelianismului lui Lazarus nu reușiseră să realizeze, trasând cadrul unui studiu al structurii formațiunilor sociale.

Unul din curentele născute din opera sa e acel al cercetătorilor ce studiază îndeaproape aspectul psihic al acestei structuri, spre a întregi cercetarea vieții în obștie, care, mărginită numai la latura instituțională sau la caracterele ce definesc anume înfățișări ale societății, ar [oferi] numai studii fragmentare și nu redarea întregii ei complexități. Reprezentanții lui sunt H.L. Stoltenberg (*Soziopsychologie*, 1914; *Psychosozologie*, 1922), Aloys Fischer (*Psychologie der Gesellschaft, Handbuch der vergleichenden Psychologie*, II, 1922), Willy Hellpach (*Psychologie der Umwelt*, 1934). Acestor din urmă doi autori, ale căror opere exprimă

năzuința unor psihologi de a nu pierde din ochi aspectul social al vieții umane, li se alătură R. Müller-Freienfels cu ultima sa lucrare: *Allgemeine Sozial- und Kulturpsychologie*.

Această lucrare nu prilejuiește prima intrare în legătură cu sociologia a lui Müller-Freienfels. Un studiu al lui, tipărit încă în 1926, poartă titlul *Zur Psychologie und Soziologie der Kunst*. Iar acum de curând semnează un articol (*Künstlertum und Kunstpublikum*) chiar în rubrica *Archiv für Beziehungslehre* a ultimului număr din „Kölner Vierteljahrshefte für Soziologie“ (X Jgg. I Heft).

Autorul nostru nu e numai un psiholog. Opera sa cuprinde, pe lângă scrieri de psihologie generală (*Grundzüge einer Lebenspsychologie*, ed. II, 1924; *Die Hauptrichtungen der gegenwärtigen Psychologie*, ed. II, 1931), altele de psihologie aplicată (*Psychologie der Kunst*, ed. III, 1925; *Psychologie der Religion*, 1920; *Persönlichkeit und Weltanschauung*, ed. II, 1923; *Die Seele des Alltags*, 1925; *Psychologie des deutschen Menschen und seiner Kultur*, ed. II, 1930) și de metafizică ori teoria cunoașterii. (*Philosophie der Individualität*, ed. II, 1922; *Irrationalismus. Umrisse einer Erkenntnistheorie*, 1923; *Metaphysik des Irrationalen*, 1927; *Geheimnisse der Seele*, 1928; *Die Philosophie des 20-ten Jahrhunderts in ihren Hauptströmungen*, 1923). Simpla înșirare a titlurilor scrierilor arată că e mai mult omul unei atitudini decât al unei anume materii.

Cel dintâi care o definește e chiar Müller-Freienfels când se recunoaște alipit, ori de câte ori i se oferă prilejul, lanțului de gânditori ai așa-numitei „filozofii a vieții“: Vico, Herder, Hegel, Schopenhauer, Nietzsche, v. Hartmann, Bergson, Simmel, Keyserling. Iar poziția limită a acestor gânditori, pe care o consideră drept unul din polii antitetici, între care se așează doctrinele filozofiei contemporane, e înfățișată pe îndelete într-una dintre prezentările sale istorice care cuprinde și o situare a propriei sale activități. În filozofie socotește opera sa mai apropiată de „filozofia vieții, filozofia ca trăire“ decât de „filozofia științei, filozofia ca știință“. Căci, pentru el, instinctul se găsește la temelia tuturor căilor de cunoaștere, și a celor raționale și a celor iraționale: intuiția și „Einfühlung“-ul; antiteza bergsoniană între instinct și rațiune e riscată, căci de fapt raportul lor e cel de filiațiune, factorii instinctivi subzistă în orice operație de gândire rațională. Elementul irațional al procesului de gândire nu l-a descris nimeni mai viu decât autorul nostru, legat de aproape toate curentele care combăteau logica rațională, format la pragmatismul lui James, trecut prin relativismul simmelian, colaborator la „Annalen der Philosophie“ a lui Vaihinger. În metafizică, analiza individualității, pe care o întreprinde, îi impune concluzia, de alură mai mult simmeliană decât bergsoniană, că principiul activ al lumii noastre este o esență irațională, cuprinsă într-un continuu proces de raționalizare, căruia i se sustrage însă neîncetat, sfărâmând formele în care cristalizase. În psihologie, dimpotrivă, e chiar el făuritorul denumirii de psihologia vieții (*Hauptrichtungen der gegenwärtigen Psychologie*), drept al cărei

reprezentant se socotește, printre psihologii cu tendințe subiectiviste, preocupăți de a nu studia fapte de conștiință izolate artificial de subiect, de eul activ, ca psihologii cu tendințe obiectiviste.

Ceea ce distinge înainte de toate întreaga operă a autorului de care ne ocupăm, e cursivitatea ei. Lectura scrierilor sale filozofice e agreabilă ca cea a puținor altora. Căci gândirea lui Müller-Freienfels e concretă și surprinzător de fertilă în intuiții revelatoare: profund influențat de Nietzsche și de Simmel are și el mult din prospețimea lor, dintr-acea „Lebensnähe“ viguroasă și dărză la întâiul, fină și subtilă la al doilea. *Seele des Alltags* sau *Geheimnisse der Seele* ori *Philosophie der Individualität*, întâia tablou complex al tuturor fețelor vieții cotidiene, celelalte punți aruncate de la câteva fapte ale aceleiași vieți înspre probleme ale metafizicii sufletului și a lumii sunt probele convingătoare ale acestor însușiri.

Elementul deosebitor al analizei freienfelsiene, față de cea nietzscheiană, izbucnită din nevoi etice, și de cea simmeliană, datorită unei sensibilități metafizice externe, e psihologismul ei voit. Un școlar al lui W. James, înainte de toate, Müller-Freienfels consideră lumea mai ales ca o problemă de procese psihice.

* * *

Menirea noii sale scrieri Müller-Freienfels o vede în sublinierea dependenței faptelor psihice de cele sociale. Ea ar fi o lucrare „crescută cu necesitate lăuntrică din munca lui științifică anterioară“ (p. III). Lucrările lui de psihologie generală și aplicată i-au impus neîncetat convingerea că „e imposibil de a descrie și a interpreta viața sufletească a indivizilor ca atare, fără a ține seamă în fiecare caz în parte de interdependența socială a oricărui exemplar uman“ (p. III). Cum însă „un studiu de ani de zile al literaturii sociologice“ l-a dus la concluzia că „sociologia de până acum, mai ales mișcarea psihologică dominantă“ (p. III) nu poate da răspuns mulțumitor problemelor lui, a trebuit să și le soluționeze el singur.

Cu toată această declarație *Allgemeine Sozial- und Kulturpsychologie* nu e, la limită, decât o sistematizare prin conceptele sociologiei relaționiste a lui v. Wiese a numeroaselor analize consacrate de Müller-Freienfels în operele sale anterioare aproape tuturor aspectelor vieții umane. Ierarhia wieseiană: relație socială–(mase)–grupe-unități abstracte intervine peste tot în mod latent; doar atitudinea behavioristă de la temelii lor e mult atenuată prin vitalismul lui Freienfels. „Categorii fundamentale“ în cercetarea societății e unitatea socială, formațiunea cristalizată (*Festgebilde*), echivalentul a ceea ce v. Wiese numește *abstrakte Kollektiva*, care cuprinde atât grupul de oameni legați între ei prin felurite relații cât și obiectivările și abstracțiunile produse de ei. Caracterele ce, proprii oricărei formațiuni sociale, apar limpede în orice unitate socială propriu-zisă sunt:

integrarea tuturor componentelor în totalitate; diferențierea lor conform diviziunii muncii și a cooperării reciproce; obiectivările, toate simbolurile, bunurile și instrumentele vehicule ale relațiilor dintre oameni; abstracțiunile care dau trăinicie relațiilor trecătoare. Aceste funcțiuni aparțin la trei tipuri fundamentale: formațiunile tradiționale, corespunzătoare „comunităților“ lui Tönnies, cele întemeiate pe forță și constrângere, compuse din straturi suprapuse (în genul etapelor tipice ale evoluției sociale oppenheimeriene) și cele naționale, identice „societăților“ lui Tönnies. Relația socială, extinsă și la legătura omului cu lucrurile și abstracțiunile, e acceptată drept categorie secundară; se contestă doar puțința descompunerii unităților sociale în complexe de relații: consecință firească, în sociologie, a afirmării unității conștiinței în psihologie.

Sociologia relaționistă acceptă întru totul acest mod de prezentare. L. v. Wiese îl citează de două ori pe Müller-Freienfels în expunerea scurtă consacrată propriei sale atitudini în ediția a II-a, recent apărută, a broșurii din colecția Göschen, *Soziologie. Geschichte und Hauptprobleme*, fără observații ori rezerve, ca pe un adept necontestat.

Ceea ce constituie nota personală a scrierii de care ne ocupăm e lărgimea ei. Cum Müller-Freienfels nu e din numărul cercetătorilor consacrați exclusiv unui domeniu, scrierile lui nu rămân în limitele numai unei subdiviziuni a științelor spiritului.

După definiția dată în capitolul I-ai conceptului de *Sozialpsychologie*, întrebunțat de fapt în locul celui de *Sozialbiopsychologie*, nu trebuie să se înțeleagă printr-însul, cum ar fi firesc, numai studiul condiționării sociale a psihicului, ci dimpotrivă o atitudine sintetică (*synthetische Blickeinstellung*) care consideră faptele vieții deopotrivă psihologic, sociologic și biologic. Existența unor științe și metode particulare e necesară poate din considerații practice de diviziune a muncii; nu trebuie pierdută însă din vedere „relativitatea tuturor delimitărilor“ (p. 3), oricum ar fi fondate ele. Perspectiva sintetică ce trebuie deținută e „întâi cea psihologică, ea se interesează adică de faptele (sufletești), conștiința, dar și de toate faptele subconștiente la care se recurge pentru înțelegerea acțiunilor unor ființe însuflețite. Întrucât aceste procese se petrec în organisme și sunt în legătură cu procese sufletești, cercetarea trece pe plan biologic. Ca psihologie sau biopsihologie socială se iau în seamă mai ales acele procese sufletești prin care ne devine inteligibilă viața, nu a indivizilor, ci cea a grupărilor și a unităților care sunt studiate. Dacă sociologia «pură» descrie faptele sociale numai din afară, vom folosi rezultatele ei, ce e drept, cu intenția de a le face inteligibile cu ajutorul categoriilor psihologice și dinăuntru în afară, fie în mod cauzal, fie în mod final“ (7-8).

Aceste trei discipline ale vieții umane nu pot fi despărțite unele de altele: se poate afirma existența unor paralelisme sociopsihologice, biopsihologice și biosociologice; dar nu poate fi pierdut din vedere nici ceea ce Müller-Freienfels

numește „discrepanțele“ psihologic–sociologice, biologic–sociologice și biologic–psihologice. Existența celei dintâi dintre aceste discrepanțe combate postulatul univocității comportării exterioare, behaviorismul din psihologie și sociologie; celelalte fac cu neputință reducerea biologicului la psihologic și sociologic prin afirmarea existenței și a unor fapte biologice cărora nu le corespund altele psihice și sociale.

În sfârșit nu ne găsim numai în fața unei *Allgemeine Sozialpsychologie* ci și a unei *Allgemeine Kulturpsychologie*. Cercetarea lui Freienfels e preocupată și de abstracțiunile și obiectivările care cristalizează neîncetat din viață, dominând-o apoi.

Miezul cărții l-ar alcătui cercetarea rolului psihicului în viața socială și culturală (p. 56). De fapt însă, intenția lui Müller-Freienfels e imprecisă. Unele capitole lămuresc într-adevăr locul vieții psihice individuale în ființarea unităților sociale: rolul ei de vehicul al constrângerii colective ori cel de ferment novator. Dar altele exprimă atitudinea anunțată în pasagiile din prefață citate, năzuind să dovedească că viața sufletească individuală nu poate fi cunoscută efectiv fără recursul la faptele sociale. H.L. Stoltenberg, care vorbește despre *Allgemeine Sozial- und Kulturpsychologie* într-o recenzie din „Schmollers Jahrbuch“ (55 Jgg. II Heft, 159–161), socotește titlul prost ales și consideră chiar drept greșeală obișnuită a lui Müller-Freienfels faptul că uită că în cuvintele compuse germane primul cuvânt este cel ce determină, iar al doilea cel determinat. Astfel *Sozial- und Kulturpsychologie* ar însemna de fapt teoria determinării sufletului prin social și cultură și nu invers (Stoltenberg, 160). Ceea ce urmărește Müller-Freienfels este însă analiza psihologică a fenomenelor sociale și culturale.

Amănuntele acestei analize sunt grupate în jurul câtorva fapte care denumesc capitolele cărții. Întâi problema tipului unitar pe care-l cristalizează formațiunile sociale, apoi unitatea de stil ce distinge toate manifestările dinăuntrul acestor formațiuni; rolul indivizilor în viața socială; „socificarea“, socializarea comportării subiective a indivizilor, a vieții lor afective și volitive și a trăirii lor obiective, a percepției, a imaginației și a gândirii lor; relațiile interindividuale și „făgașele sociale“ în care intervin; relațiile dintre formațiunile sociale, întrepătrunderile lor și conflictele pe care le trezesc în viața sufletească individuală.

Acest din urmă capitol depășește din nou prevederile titlului. Müller-Freienfels nu vrea să piardă prilejul de a consacra câteva cuvinte unor probleme de filozofia culturii conexe obiectului său. Găsim astfel pagini interesante despre problema sociologică a evoluției culturale, de pildă.

Și în acest capitol autorul nostru excelează prin puțința lui de a prezenta tendințele multiple și de sensuri deosebite ale proceselor, de a sublinia semnificația multiplă a faptelor. În istoria omenirii se manifestă tendința progresistă a trecerii de la formațiunile obișnuielnice prin cele de forță și constrângere la cele

raționale, însă și cea opusă a regresului prin perpetuarea unui grup în decursul unui interval mai lung înăuntrul uneia dintre aceste forme tipice. Un proces continuu de integrare, diferențiere și raționalizare mână omenirea cu intermitențe și ocoluri într-un sens ce nu poate fi descoperit — etapa om social, a omului civilizației, e punctul maxim până acum pe scara viețuitoarelor, cu succesiunea ei de specii tot mai tari, mai diferențiate și mai agere — și nici valorificat, căci chiar și valorificările sunt produsul lui și nu judecăți raportate la absolut.

Cartea aceasta a lui Müller-Freienfels, schițare liberă și facilă, cu aluzii și nu indicații bibliografice, imprecisă în intenții, trebuie socotită totuși drept una dintre scrierile cele mai interesante în domeniul psihologiei sociologice și al sociologiei psihologice, cel puțin pentru numărul mare al sugestiilor pe care le cuprinde.

RICHARD MÜLLER-FREIENFELS:
ALLGEMEINE SOZIAL- UND KULTURPSYCHOLOGIE
(PSIHOLOGIE GENERALĂ A SOCIETĂȚII ȘI CULTURII)

Publicat în „Arhiva“, an. X (1932), nr. 1–4, p. 742–745, la rubrica *Recenzii*.
Vezi adnotările la textul anterior.

664

SOCIOLBUC